

Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України
Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова

ВОЗНА ЮЛІЯ ВОЛОДИМИРІВНА

УДК 37.013.42+316.61

**СОЦІАЛІЗАЦІЯ УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ В ПРОЦЕСІ
ФУНКЦІОНУВАННЯ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОГО КОМПЛЕКСУ**

13.00.05 – соціальна педагогіка

Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Київ-2012

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Тернопільському національному педагогічному університеті імені Володимира Гнатюка, Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України.

Науковий керівник: доктор педагогічних наук, професор
Поліщук Юрій Йосипович,
Тернопільський національний педагогічний
університет імені Володимира Гнатюка,
завідувач кафедри соціальної педагогіки.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор
Чернуха Надія Миколаївна,
Міжрегіональна Академія управління персоналом,
директор Центру організації наукової роботи,
завідувач кафедри управління навчальним закладом;

кандидат педагогічних наук
Вакулєнко Олена Василівна,
Держаний інститут сімейної та молодіжної політики,
головний спеціаліст центру теорії та методики соціальної
роботи.

Захист відбудеться «_17_» травня 2012 року о ____14____ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 26.053.09 у Національному педагогічному університеті імені М. П. Драгоманова за адресою: 01601, м. Київ-30, вул. Пирогова, 9.

З дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова, 01601, м. Київ, вул. Пирогова, 9.

Автореферат розіслано «_13_» __квітня__ 2012 року.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

Л. М. Вольнова

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Реалії сучасного суспільного життя (посилення процесів глобалізації, інформатизації, вплив соціально-економічних чинників та ризиків) актуалізують необхідність пошуку інноваційних підходів до здійснення ефективної соціалізації сучасної молоді людини, аналізу теоретичних положень і практичних способів педагогізації соціуму та посилення виховного впливу соціального середовища.

Соціально-педагогічна діяльність у сучасному суспільстві покликана сприяти вирішенню низки соціально-педагогічних проблем шляхом актуалізації та розробки стратегічних підходів до їх вирішення, формування громадянської свідомості учнівської молоді, наповнення соціально-педагогічним змістом діяльності всіх інститутів суспільства.

На сучасному етапі розвитку соціальної/соціально-педагогічної роботи взаємодія різних соціальних інститутів з метою педагогізації, гуманізації соціуму є однією з найбільш актуальних проблем у багатьох країнах світу (Австрії, Великій Британії, Канаді, Німеччині, США, Франції, Швейцарії та ін.). Важливість злагодженої співпраці закладів, агентств, громадських об'єднань, сім'ї, громади з метою успішної соціалізації підростаючого покоління зумовлена, перш за все, специфікою цього процесу, його інтегративністю, складністю, впливом багатьох об'єктивних і суб'єктивних чинників, необхідністю і доцільністю повноцінного використання наявних природних, соціально-економічних, культурних ресурсів і людського потенціалу.

Проблема соціалізації школярів знайшла відображення у дослідженнях як вітчизняних (С. Діба, Л. Завацька, І. Зверєва, О. Карпенко, О. Кузьменко, Н. Лавриченко, Г. Лактіонова, С. Савченко, С. Харченко, Н. Чернуха та ін.), так і зарубіжних (В. Бочарова, І. Кон, Г. Ландберг, А. Маслоу, Р. Мертон, А. Мудрик, Т. Парсонс, Б. Паригін, К. Роджерс, М. Шакурова та ін.) учених.

Теоретичному і практичному аналізу питань співпраці соціальних інститутів у вирішенні проблем виховання і соціалізації молоді людини присвячені праці вітчизняних, зокрема (О. Безпалько, Р. Вайноли, О. Вакуленко, А. Капської, М. Лукашевича, Л. Міщик та ін.), а також зарубіжних вчених (М. Гурьянкової, Ф. Зайбель, Б. Мандея, А. Муравйов-Апостола, Е. Торай, К. Франер, Б. Хамфріса, Ф. Шервіша та ін.).

Проблема ролі й місця соціально-педагогічної діяльності в інтеграції виховних зусиль сучасного суспільства з метою соціалізації учнівської молоді знайшла відображення у працях українських дослідників А. Бойко, Ж. Петрочко, Ю. Поліщука, О. Феоктистової, Н. Чернухи та інших.

Незважаючи на інтенсивне дослідження виховних можливостей позашкільного соціуму, при всій безперечній цінності зроблених сучасною наукою висновків і розроблених рекомендацій, все ще недостатньо представлено різні аспекти вирішення проблеми об'єднання зусиль усіх зацікавлених суб'єктів щодо соціально-педагогічної роботи з учнівською молоддю. Зокрема, потребує подальшої розробки ідея функціонування соціально-педагогічного комплексу (СПК) при загальноосвітньому

навчальному закладі з метою сприяння успішній соціалізації молодого покоління.

Виявлена актуальність, соціально-виховне значення та недостатній рівень наукової розробленості означеної проблеми зумовили вибір теми дисертаційного дослідження: **«Соціалізація учнівської молоді в процесі функціонування соціально-педагогічного комплексу».**

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконане відповідно до плану науково-дослідних робіт Тернопільського національного педагогічного університету імені В. Гнатюка у зв'язку з розробкою теми «Теоретичні і методологічні основи соціально-педагогічної діяльності і соціально-педагогічної освіти» (номер державної реєстрації РК №0109U002310).

Тему дисертації затверджено вченою радою Тернопільського національного педагогічного університету імені В. Гнатюка (протокол № 7 від 24.02.2008 р.) та узгоджено в бюро Міжвідомчої ради з координації наукових досліджень з педагогічних і психологічних наук в Україні (протокол № 10 від 23.12.2008 р.).

Метою дослідження є теоретичне обґрунтування та експериментальна перевірка соціально-педагогічних умов соціалізації учнівської молоді у процесі функціонування соціально-педагогічного комплексу.

Для досягнення мети визначено такі **завдання дослідження**:

1. Обґрунтувати концепцію діяльності соціально-педагогічного комплексу та виявити його можливості щодо соціалізації учнівської молоді, розкрити суть основних дефініцій.

2. Конкретизувати компоненти, критерії, показники та виявити рівень соціалізації учнівської молоді.

3. Розробити та експериментально перевірити структурно-функціональну модель соціалізації учнівської молоді у процесі функціонування соціально-педагогічного комплексу.

4. Визначити та експериментально перевірити ефективність впливу соціально-педагогічних умов на соціалізацію учнівської молоді у процесі функціонування соціально-педагогічного комплексу.

Об'єкт дослідження – процес соціалізації учнівської молоді загальноосвітніх навчальних закладів.

Предмет дослідження – соціально-педагогічні умови соціалізації учнівської молоді загальноосвітніх навчальних закладів у системі функціонування соціально-педагогічного комплексу.

Теоретико-методологічну основу дослідження становлять: філософські положення про людину, про визнання її як найвищої цінності суспільства і діалектичний характер взаємодії між ними (В. Андрущенко, В. Бех, В. Кремень, В. Лутай та ін.); концептуальні положення філософії й педагогіки про виховання та соціалізацію особистості (І. Бех, А. Ковальова, М. Лукашевич, В. Москаленко, А. Мудрик та ін.); концепції соціально-педагогічної діяльності (Р. Вайнола, І. Зверева, А. Капська, О. Карпенко, І. Ковчина, Л. Міщик, Ю. Поліщук, С. Савченко, С. Харченко та ін.); педагогізації соціуму

(М. Гур'янова, В. Кузь, Н. Лавриченко, А. Рижанова, Н. Чернуха та ін.), гуманістичний, аксіологічний, особистісно-діяльнісний, культурологічний підходи (Ш. Амонашвілі, Г. Балл, В. Рибалка, В. Моляко, С. Сисоева та ін.).

Для досягнення мети і розв'язання поставлених завдань у процесі дослідження використано комплекс *методів дослідження: теоретичні* – аналіз, синтез, узагальнення – для визначення понятійного апарату дослідження, обґрунтування концептуальних положень і висновків; моделювання, прогнозування – з метою розробки структурно-функціональної моделі соціалізації учнівської молоді у процесі функціонування соціально-педагогічного комплексу та визначення соціально-педагогічних умов соціалізації учнівської молоді у процесі його функціонування; *емпіричні: діагностичні* (анкетування, опитування), *обсерваційні* (включене та опосередковане спостереження) – для з'ясування рівнів соціалізації школярів; соціально-педагогічний експеримент (констатувальний, формувальний, контрольний) – для діагностики ефективності впровадження розроблених соціально-педагогічних умов соціалізації учнівської молоді у процесі дії соціально-педагогічного комплексу; *статистичні* – для визначення валідності та надійності одержаних результатів.

Експериментальна база дослідження. Дослідно-експериментальна робота проводилася базі чотирьох соціально-педагогічних комплексів: Хмельницької загальноосвітньої школи I–III ступенів № 27, Тернопільської спеціалізованої школи I–III ступенів № 7, Чемеровецького НВК № 2 «Загальноосвітня школа I–III ступенів – гімназія» Хмельницької області, Зіньківського НВК «Середня спеціалізована ЗОШ I–III ступенів – колегіум» Віньковецького району Хмельницької області.

До участі у контрольному і формуальному експериментах було залучено 624 учнів (304 особи – експериментальна група; 320 – контрольна); 8 соціальних педагогів, 10 соціальних працівників, 26 педагогів загальноосвітніх навчальних закладів, 49 батьків, 12 працівників позашкільних виховних закладів, 22 члени громадських дитячих та молодіжних організацій, 24 студенти-волонтери.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що *вперше*:

– *обґрунтовано* концепцію функціонування СПК як відкритої виховної системи, діяльність якої спрямована на педагогізацію й гуманізацію соціуму; розкрито структуру, функції (освітня, розвивальна, виховна, комунікативна, компенсаторна, гедоністична і творчої самореалізації), принципи (добровільної участі, демократичності, самоорганізації, самоуправління, опори на соціальні реалії як джерело визначення напрямів, видів і форм діяльності, позитивної оцінки роботи), напрями (просвітницький, суспільно-корисний, волонтерський, культурно-дозвіллевий, спортивно-оздоровчий), форми (клуби, об'єднання, гуртки, секції, студії, соціальні проекти, програми тощо) і методи (формування свідомості, організації досвіду суспільної поведінки, вуличної соціально-педагогічної роботи, «рівний-рівному» та ін.) діяльності соціально-педагогічного комплексу;

– *розроблено* структурно-функціональну модель соціалізації учнівської молоді у процесі функціонування соціально-педагогічного комплексу, що передбачає взаємодію таких структурних елементів: мети, завдань, компонентів (мотиваційний, гностичний, діяльнісний), чинників, етапів (мотиваційно-цільовий, змістово-діяльнісний, діагностично-корекційний) соціалізації учнівської молоді, а також структури, функцій, принципів, напрямів, форм і методів діяльності соціально-педагогічного комплексу, діагностичного інструментарію та результату;

– *обґрунтовано* соціально-педагогічні умови ефективної соціалізації учнівської молоді у процесі функціонування соціально-педагогічного комплексу: спрямування діяльності суб'єктів соціально-педагогічного комплексу на гуманізацію і педагогізацію соціуму; забезпечення суб'єктно-діялісної позиції школярів у діяльності соціально-педагогічного комплексу; соціально-педагогічна підтримка діяльності соціально-педагогічного комплексу;

– *конкретизовано* компоненти (гностичний, мотиваційний, діяльнісний), критерії (інтелектуально-пізнавальний, мотиваційно-ціннісний, діялісно-практичний), показники і рівні (елементарний, базовий, достатній) соціалізації учнівської молоді;

– *уточнено* особливості особистісно-середовищного підходу до організації соціалізаційного процесу учнівської молоді;

– *подальшого розвитку набули* підходи до трактування суті соціалізації учнівської молоді у контексті соціально-педагогічної діяльності.

Практичне значення одержаних результатів дослідження полягає: у розробці та впровадженні у соціально-виховний процес методичних рекомендацій «Соціалізація учнівської молоді у процесі функціонування соціально-педагогічного комплексу» для соціальних педагогів та програми дистанційного курсу «Реалізація традиційних та новітніх форм професійного навчання соціальних педагогів з метою вдосконалення соціалізації учнівської молоді у процесі функціонування соціально-педагогічного комплексу» в системі підвищення кваліфікації соціальних педагогів загальноосвітніх навчальних закладів.

Результати дослідження можуть бути використані під час розробки програм, навчально-методичних посібників з організації виховної роботи у соціокультурному середовищі мікрорайону, а також у процесі створення програм навчальних дисциплін, спецкурсів і спецсеминарів у вищих навчальних закладах.

Положення, висновки й рекомендації, сформульовані на основі дослідницьких матеріалів, *впроваджено* у роботу соціально-педагогічних комплексів Хмельницької загальноосвітньої школи I–III ступенів №24 і №27 (довідка №748 від 23.11.2011 р.), Тернопільської спеціалізованої школи I–III ступенів №7 (довідка №447 від 15.11.2011 р.), Чемеровецького НВК №2 «Загальноосвітня школа I–III ступенів – гімназія» Хмельницької області (довідка №237 від 26.10.2011 р.), Зінківського НВК «Середня спеціалізована ЗОШ I–III ступенів – колегіум» Віньковецького району Хмельницької області (довідка №214 від 30.11.2011 р.), а також у навчально-виховний процес

Хмельницького національного університету (довідка №154-33 від 14.11.2011 р.) і Тернопільського національного педагогічного університету імені В. Гнатюка (довідка №1194-33 від 11.11.2011 р.).

Апробація результатів дисертації. Основні положення і результати наукового пошуку було представлено у доповідях та повідомленнях на наукових, науково-практичних конференціях і семінарах різного рівня: *міжнародних* – «Досвід співпраці державних, недержавних та муніципальних організацій у вирішенні питань захисту дітей» (Кам'янець-Подільський, 2007), «Підготовка соціальних педагогів та соціальних працівників в Україні в контексті Болонського процесу» (Чернівці, 2007), «Спадщина А. С. Макаренка і педагогічні пріоритети сучасності» (Полтава, 2008), «Законодавчі, адміністративні, соціальні і просвітні заходи щодо захисту дітей від жорстокого поводження з ними» (Кам'янець-Подільський, 2008), «Місія соціального педагога в церкві і сучасному суспільстві» (Львів, 2008), «Теоретико-методологічні засади особистісного становлення дошкільника в полікультурному просторі соціуму в добу його освітніх трансформацій» (Берегово, 2008); *всеукраїнських* – «Актуальні проблеми соціально-педагогічної роботи з різними категоріями населення» (Черкаси, 2008), «Треті педагогічні читання пам'яті М. М. Дарманського: актуальні проблеми сучасної педагогічної освіти» (Хмельницький, 2008), «Підготовка молоді до сімейного життя: проблеми і перспективи» (Івано-Франківськ, 2011), «Соціально-педагогічна робота в закладах освіти інклюзивної орієнтації» (Хмельницький, 2011), «Соціальна робота: теорія і практика» (Ужгород, 2011), «Професійна підготовка фахівців соціальної сфери: надбання, проблеми, перспективи» (Хмельницький, 2012), «Виховний потенціал українського народного мистецтва, фольклору, обрядовості та звичаїв у роботі навчально-виховних закладів» (Хмельницький, 2008); на звітних наукових конференціях кафедри соціальної педагогіки Тернопільського національного педагогічного університету імені В. Гнатюка (2006-2011 рр.).

Публікації. Результати дисертаційного дослідження висвітлено у 21 одноосібній науковій праці; з них: 13 статей – у наукових фахових виданнях України; 2 статті у збірниках праць та 6 тез доповідей за результатами роботи конференцій. Загальний обсяг особистого доробку становить 9 друкованих аркушів.

Структура й обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Загальний обсяг дисертації становить 276 сторінок, із них 189 сторінок основного тексту. Робота містить 14 таблиць, 9 рисунків, 15 додатків на 58 сторінках. Список використаних джерел налічує 296 найменувань, з них – 16 іноземною мовою.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми, визначено мету, завдання, об'єкт, предмет, теоретико-методологічні засади та методи дослідження, охарактеризовано експериментальну базу, розкрито наукову новизну і

практичне значення одержаних результатів, представлено дані про апробацію отриманих результатів, наведено відомості щодо структури та обсягу дисертаційної роботи.

У першому розділі – **«Теоретико-методичні основи соціалізації учнівської молоді в сучасних умовах»** – здійснено аналіз стану дослідження проблеми; узагальнено наукові підходи щодо трактування суті, структури, концепцій, теоретичних позицій і чинників соціалізації; розкрито можливості соціально-педагогічного комплексу щодо соціалізації учнівської молоді; обґрунтовано критерії, показники та рівні соціалізації старшокласників.

Аналіз праць вітчизняних та зарубіжних учених засвідчив про достатню міру вивчення теоретичних і практичних аспектів соціалізації школярів, при цьому визначено основні підходи до трактування досліджуваного процесу.

Соціологи трактують «соціалізацію» як входження людини в соціальну й соціокультурну сфери та пристосування її до соціальних, культурних і психологічних факторів (Г. Ландберг, Р. Мертон, Н. Смелзер, Т. Парсонс та ін.); як сукупність усіх соціальних процесів, спрямованих на засвоєння особистістю певної системи знань, норм і цінностей, що сприяють її соціальному становленню (І. Кон, М. Лукашевич, Г. Осипов, Б. Паригін та ін.).

У психологічних дослідженнях «соціалізація» розкривається у контексті осмислення процесів самоактуалізації «Я-концепції» (Ш. Амонашвілі, І. Бех, С. Максименко, А. Маслоу, К. Роджерс та ін.); становлення особистості внаслідок засвоєння соціального досвіду, цінностей, норм, установок, зразків поведінки, певних функцій і ролей, притаманних суспільству (Я. Коломинський, Г. Костюк, Б. Паригін та ін.); входження особистості в систему суспільних відносин на основі таких механізмів соціалізації, як наслідування, навіювання, конформізм, свідоме дотримання зразків, впливу масових засобів комунікації й культури (Г. Андрєєва, Г. Балл, М. Боришевський, Б. Братусь, Є. Кузьміна, М. Савчин, А. Петровський, А. Реан та ін.).

У результаті вивчення наукових напрацювань соціальних педагогів з'ясовано, що «соціалізація» трактується як двосторонній, взаємозумовлений процес взаємодії людини і соціального середовища, що передбачає формування її соціальної суті, оволодіння соціально-культурним досвідом, соціальними нормами і цінностями суспільства (О. Безпалько, Р. Вайнола, І. Зверева, А. Капська, Н. Лавриченко, Н. Чернуха та ін.); розвиток і самореалізація людини впродовж усього життя в процесі засвоєння й відтворення культури суспільства (В. Бочарова, А. Мудрик та ін.).

У контексті здійснюваного дослідження важливою є думка про те, що соціалізація є складним і багатофакторним процесом оволодіння особистістю суспільним досвідом, засвоєння норм і правил життя, набуття індивідом людських властивостей і якостей (А. Капська, Н. Лавриченко, С. Савченко, С. Харченко та ін.). Процес соціалізації передбачає не лише усвідомлення і засвоєння індивідом соціальних цінностей, норм, принципів і правил у відносинах, але й активне їх відтворення в процесі життєдіяльності, що

забезпечує можливості для формування нової соціальної позиції, реалізації себе як активного творчого суб'єкта соціальної дійсності.

З'ясовано, що різноманітні аспекти вивчення соціалізації базуються на аналізі взаємодії особистості та суспільства, що здійснюється за допомогою різних факторів і форм цього процесу. Це дозволило визначити багаторівневий і багатоаспектний характер процесу соціалізації; охарактеризувати його основні види, педагогічні фактори впливу, сучасні концепції соціалізації, зокрема, соціально-просторового аспекту соціалізації (В. Москаленко), адаптивно-розвивального (М. Лукашевич), соціалізаційної норми (А. Ковальова), факторного впливу (А. Мудрик) тощо.

Розкрито вплив на соціалізацію учнівської молоді соціального середовища та соціального оточення, тобто фактично всієї сукупності суспільних факторів, починаючи з глобальних історичних обставин та суспільної ситуації в усіх її конкретних вимірах та показниках (В. Андрущенко, А. Капська, В. Кремень, Н. Лавриченко).

Зазначені вище твердження покладено в основу авторського визначення поняття *«соціалізація учнівської молоді»*, яке трактується нами як багатогранний і складний процес, пов'язаний з оволодінням особистістю знаннями, суспільним досвідом, формуванням загальноцивілізаційних ціннісних орієнтацій, засвоєнням норм, принципів і правил людського співжиття, актуалізацією особистісного життєвого і професійного самовизначення, що сприяє формуванню власної соціальної позиції й передбачає успішну інтеграцію в соціальне середовище та реалізацію себе як активного творчого суб'єкта соціальної дійсності.

У соціально-педагогічному контексті соціалізація передбачає створення спеціально організованого соціально-педагогічного середовища й цілеспрямованого впливу з метою забезпечення оптимальних соціально-педагогічних умов для пізнання й осмислення молодою людиною соціально-економічно-екологічних явищ, культурних і духовних надбань людства, формування пріоритету загальноцивілізаційних цінностей, засвоєння та реалізації діяльнісно-поведінкового аспекту, що передбачає дотримання норм і правил співжиття, і діяльність, спрямовану на осмислене життєве і професійне самовизначення та реалізацію окреслених планів і програм особистісної самореалізації, підготовку до самостійного життя.

Виявлено, що вплив інститутів соціалізації (сім'ї, загальноосвітнього навчального закладу, позашкільних виховних закладів, соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді, закладів культурно-дозвілдової сфери, засобів масової інформації та комунікації, територіальної громади, дитячих і молодіжних громадських об'єднань, неформальних дитячо-юнацьких угруповань та інших суб'єктів і чинників соціалізуючих впливів) є процесом, що має нескоординований, інколи суперечливий характер і тому потребує інтеграції, координації й корекції здійснюваних впливів. Це актуалізує завдання соціальної педагогіки як унікального феномена сучасного суспільства щодо допомоги суспільству в організації впливу кожного із них, посилюючи при цьому їх соціально-педагогічну спрямованість.

На основі аналізу наукових праць вітчизняних дослідників (І. Бех, О. Вакуленко, О. Карпенко, А. Капська, І. Ковчина, Л. Міщик, Н. Чернуха та ін.) стосовно суті й мети соціально-педагогічної діяльності (створення сприятливих умов соціалізації особистості), у дослідженні актуалізовано ідею необхідності теоретичного обґрунтування та практичної реалізації інтегративної, цілісної концепції вдосконалення соціально-педагогічних умов і відносин, спрямованих на створення сприятливої ситуації соціалізації учнівської молоді. У дослідженні обґрунтовано положення про те, що одним із можливих способів вирішення цього завдання є створення на базі загальноосвітнього навчального закладу соціально-педагогічного комплексу (СПК), діяльність якого орієнтована на вдосконалення навколишнього середовища, створення гуманних виховних міжособистісних взаємин у соціумі, пошук механізмів педагогічно доцільного втручання в різні, в тому числі й особистісно-середовищні, ситуації.

З'ясовано, що соціалізація старшокласників у процесі функціонування СПК пов'язана із становленням їхньої мотиваційно-ціннісної, інтелектуально-пізнавальної і діяльнісно-практичної сфер з метою актуалізації особистісного життєвого та професійного самовизначення.

У структурі досліджуваного процесу виокремлено такі основні *компоненти* (мотиваційний, гностичний і діяльнісний). Конкретизовано *критерії* (мотиваційно-ціннісний, інтелектуально-пізнавальний, діяльнісно-практичний); *показники* (мотиви, ієрархія ціннісних орієнтацій, місце загальноцивілізаційних цінностей у ній; знання, судження про суспільство, явища, систему людських взаємин; ставлення до суспільства, природи, людей; дії, вчинки, поведінка, усвідомленість ставлення до себе, свого місця в житті, життєвого і професійного самовизначення); *рівні соціалізації* старшокласників (достатній, базовий, елементарний).

Результати констатувального етапу дослідження дали змогу з'ясувати, що із 624 старшокласників, чисельність осіб, загальний рівень соціалізації яких охарактеризовано як достатній, становила тільки 32,9 % (205 осіб); базовий – 34,2 % (214 осіб); елементарний – 32,9 % (205 осіб).

У другому розділі – **«Діяльність соціально-педагогічного комплексу у загальноосвітньому навчальному закладі з соціалізації учнівської молоді»** – обґрунтовано концепцію діяльності СПК у загальноосвітньому навчальному закладі; розроблено структурно-функціональну модель соціалізації учнівської молоді у процесі функціонування СПК; визначено й експериментально перевірено соціально-педагогічні умови реалізації цього процесу; розкрито логіку та методіку формування експерименту, представлено його результати.

У розділі обґрунтовано *концепцію* діяльності СПК у мікрорайоні з центром у загальноосвітньому навчальному закладі, що включає: теоретичні й методичні основи його функціонування як відкритої виховної системи, діяльність якої спрямована на педагогізацію й гуманізацію соціуму; організаційно-змістові механізми функціонування СПК (алгоритм створення, організаційну структуру, суб'єкти, функції, принципи, напрями, зміст, форми і методи діяльності),

спрямованої на забезпечення сприятливих соціально-педагогічних умов соціалізації учнівської молоді.

Охарактеризовано основні *завдання* діяльності СПК, що полягають в об'єднанні й координації виховних зусиль педагогів загальноосвітнього навчального закладу, батьків, працівників закладів культурно-дозвіллевої сфери, установ соціального і соціально-педагогічного спрямування, членів дитячих і молодіжних громадських об'єднань, неформальних дитячо-юнацьких угруповань, представників органів місцевого самоврядування та місцевої виконавчої влади, територіальної громади та інших з метою сприяння успішній соціалізації учнівської молоді та реалізації програми їх життєвого розвитку.

З'ясовано, що суть діяльності СПК полягає в об'єднанні на засадах партнерської співпраці зусиль суб'єктів для спільної діяльності (просвітницької, суспільно-корисної, волонтерської, культурно-дозвіллевої, спортивно-оздоровчої та ін.), наповненні її змістом, що сприяє вихованню, розвитку, самопізнанню, життєвому і професійному самовизначенню учнівської молоді та успішній її соціалізації.

Розкрито основні *функції* СПК: освітню, розвивальну, виховну, комунікативну, компенсаторну, гедоністичну і творчої самореалізації. Обґрунтовано основні *принципи* діяльності СПК: добровільної участі на засадах партнерської взаємодії всіх учасників СПК; демократичності, що сприяє розвитку ініціативи й творчості; самоорганізації та самоуправління як механізмів, що сприяють об'єднанню усіх суб'єктів СПК у колектив односторонців; опори на соціальні реалії як джерело визначення напрямів, форм і методів діяльності суб'єктів СПК; позитивної оцінки роботи її учасників.

У процесі дослідження розроблено *структурно-функціональну модель* соціалізації учнівської молоді у процесі функціонування СПК (рис.1). Обґрунтовано взаємозв'язок її основних *елементів*: мети, завдань, концептуальних підходів, соціально-педагогічних умов, компонентів (мотиваційний, гностичний, діяльнісний), етапів (мотиваційно-цільовий, змістово-діяльнісний, діагностично-корекційний) соціалізації, а також структури, функцій, принципів, напрямів, форм роботи СПК, діагностичного інструментарію та результату.

Спираючись на аналіз діяльності СПК, провідних концепцій соціалізації (соціально-просторову, адаптивно-розвивальну, соціалізаційної норми і факторного впливу) нами визначено соціально-педагогічні умови, що розглядаються як цілеспрямовано організоване середовище, реалізація якого сприяє підвищенню ефективності соціалізації старшокласників у системі функціонування СПК. У дослідженні обґрунтовано, що процес соціалізації старшокласників проходить більш успішно при дотриманні таких соціально-педагогічних умов: спрямування зусиль суб'єктів СПК на гуманізацію і педагогізацію соціуму; забезпечення суб'єктно-діялісної позиції старшокласників у діяльності СПК; здійснення соціально-педагогічної підтримки діяльності СПК.

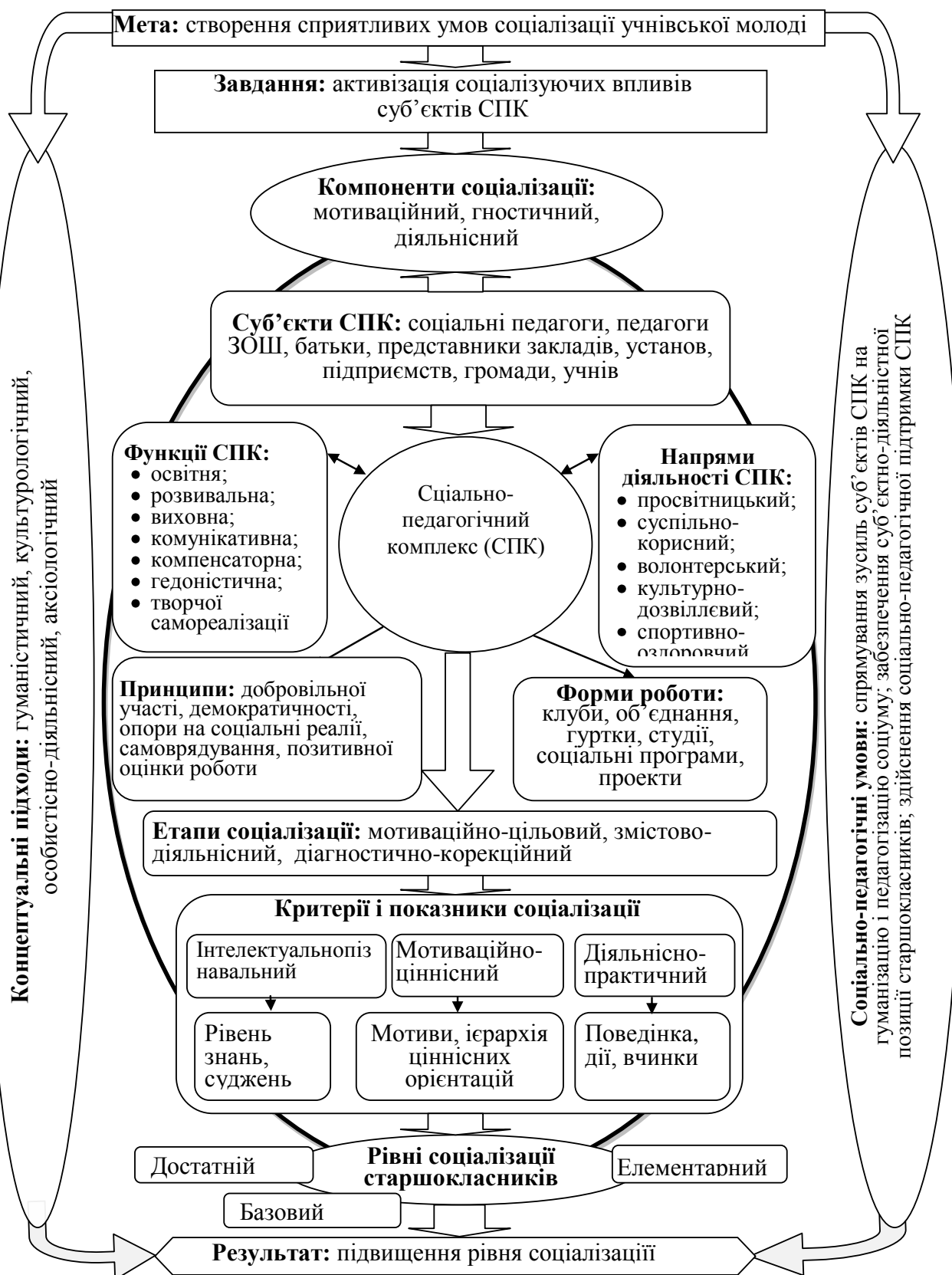

Рис. 1. Структурно-функціональна модель соціалізації учнівської молоді у процесі функціонування СПК

У процесі дослідно-експериментальної роботи окреслено змістовий і технологічний аспекти реалізації провідних напрямів діяльності СПК (просвітницький, культурно-дозвіллевий, суспільно-корисний, волонтерський, спортивно-оздоровчий, соціально-педагогічної ініціативи та ін.), що сприяють спрямуванню зусиль суб'єктів СПК на гуманізацію і педагогізацію соціуму.

З'ясовано, що здійсненню гуманізації соціуму сприяє спільна діяльність старшокласників з дорослими щодо вирішення практичних завдань, пов'язаних із збереженням довкілля (водойм, фауни, флори), духовних і культурних надбань (історичних будівель, пам'яток архітектури, живопису, народних ремесел), упорядкуванням дворів, вулиць, дитячих майданчиків тощо. Так, старшокласники ініціювали і провели у своїх населених пунктах акції «Паросток майбутнього», «День Землі», «День Довкілля», «Дерево життя», «До чистих джерел», «Чиста планета це – чистий двір», «Ріка мого дитинства», «Озеро надії», «Вода, яку ми споживаємо» та інші.

Розкрито позитивний вплив на учнівську молодь активної співпраці з дорослими у соціальних проектах, програмах, благодійних акціях, вирішенні питань поліпшення умов життєзабезпечення і життєдіяльності людей похилого віку, осіб з функціональними обмеженнями і особливими потребами (наприклад, «Потурбуйся про ближнього», «Оглянися навколо, чи ніхто не плаче», «Подай руку допомоги», «День приємних несподіванок», «Зроби добру справу», «Зроби світ кращим», «Вони потребують нашої допомоги», «Подумай, хто сьогодні чекає на допомогу від ТЕБЕ», «Щасливі миті життя» та ін.).

Забезпеченню суб'єктно-діяльній позиції старшокласників у структурі діяльності СПК сприяла їхня спільна діяльність з педагогами загальноосвітніх, позашкільних навчально-виховних закладів, батьками, волонтерами, працівниками установ і підприємств, представниками громади в організації та проведенні:

– різноманітних соціально-просвітницьких акцій (наприклад, «Ми маємо знати героїв, які живуть поруч з нами», «Я горджуся своєю родиною», «Батьківський день», «День малюка»); диспутів («Чи просто бути героєм?», «Що означає бути модним?», «У чому полягає життєвий успіх?», «Чи вартий успіх будь-якою ціною?», «Що означає бути успішним в сучасному житті?», «Чи можемо ми світ зробити кращим?», «Що я роблю для того, щоб мої життєві плани здійснилися?»); бесід («Сучасні кумири молодої людини», «Чи розуміємо ми наших рідних?», «У чому полягає щастя людини?», «Що я знаю про здоровий спосіб життя», «Мої зарубіжні ровесники», «Світ, у якому я живу»); фотовиставок і відеолекторіїв («Світ очима дітей», «Славетні земляки», «Мої друзі»);

– культурно-дозвіллевої діяльності: розважальних програм, конкурсів, концертів, художньо-творчих виставок, свят («Свято вулиці», «Свято будинку, в якому я живу», «Свято моєї родини», «Наші родинні традиції», «Моя родина»); творчих акцій («Україна і світ», «Місто (село), в якому я живу»); клубів «вихідного дня»; зустрічей з цікавими жителями мікрорайону (лікарями, педагогами, акторами, журналістами, бізнесменами, депутатами місцевих рад, письменниками, поетами, науковцями, тощо); зустрічей з видатними особами краю, з іноземними громадянами, з жителями мікрорайону (села), які мали

можливість навчатися чи стажуватися за кордоном, із земляками, які перебувають у тривалій трудовій міграції;

– спортивно-оздоровчої роботи за місцем проживання (спортивно-масові заходи, спортивні змагання, сімейні спортивні змагання, конкурси, турніри, подорожі, прогулянки, екскурсії, експедиції, тощо).

У процесі дослідження з'ясовано, що результативність соціалізації школярів значною мірою залежить не стільки від вибору видів, форм роботи, скільки від їх змістового наповнення. Аналіз теоретичних досліджень і результати спостереження засвідчили, що у цій єдності часто первинним є зміст, а результативність процесу соціалізації учнівської молоді в основному зумовлена змістовим наповненням і спрямуванням обраних видів діяльності. Обґрунтовано доцільність реалізації діяльності суб'єктів СПК на основі особистісно-діяльнісного та особистісно-середовищного підходів. Доведено, що ефективній соціалізації учнівської молоді у процесі функціонування СПК сприяють як класичні методи виховного впливу (формування свідомості, стимулювання позитивно спрямованої суспільної поведінки), так й інноваційні (методи вуличної соціально-педагогічної роботи, метод «рівний-рівному», соціального проекту, соціально-педагогічної ініціативи та ін.).

Результати формувального експерименту засвідчили, що соціалізація учнівської молоді у процесі функціонування СПК здійснюється більш успішно за умови соціально-педагогічної підтримки його діяльності. У процесі дослідження розкрито роль і місце соціального педагога загальноосвітнього навчального закладу у створенні та діяльності СПК; обґрунтовано й упроваджено ідею щодо доцільності розширення функціонального поля його професійної діяльності та «зони професійного впливу» на основі його партнерської співпраці з суб'єктами СПК; розкрито форми спільної роботи соціальних педагогів з педагогами-організаторами, батьками, працівниками позашкільних навчально-виховних закладів, представниками громадськості, батьками, школярами у процесі функціонування СПК.

Узагальнення результатів опитування та експертної оцінки педагогів і соціальних педагогів загальноосвітніх навчальних закладів, активістів ради СПК, членів експертної групи (до складу якої входила і авторка дослідження) підтвердили, що впровадження обґрунтованих соціально-педагогічних умов (спрямування зусиль суб'єктів СПК на гуманізацію і педагогізацію соціуму; забезпечення суб'єктно-діяльнісної позиції старшокласників у діяльності СПК; здійснення соціально-педагогічної підтримки діяльності СПК) сприяло більш ефективній соціалізації школярів експериментальної групи.

Аналіз результатів контрольного зрізу засвідчив позитивну динаміку рівнів соціалізації, що відображено у виокремлених критеріях і показниках досліджуваного процесу в респондентів експериментальної групи; більш чітко спостерігається тенденція трансформації засвоєних ними знань, сформованих загальнолюдських ціннісних орієнтацій, переконань у спосіб життєдіяльності.

Узагальнені дані динаміки розподілу старшокласників експериментальної та контрольної груп за рівнями соціалізації у процесі формувального експерименту представлено в табл. 1.

Результати засвідчують, що в експериментальній групі (ЕГ) чисельність респондентів, які проявили достатній рівень соціалізації, зросла на 16,45 % (з 33,55 % до 50,0%); чисельність респондентів, що проявили базовий рівень соціалізації, зросла на 5,6 % (з 32,9 % до 38,5 %); було зафіксовано зменшення кількості респондентів, які членами експертної групи були віднесені до групи з елементарним рівнем соціалізації на 22,05 % (з 33,55 % до 11,5 %).

Таблиця 1

Динаміка рівнів соціалізації старшокласників експериментальної і контрольної груп у процесі формувального експерименту

Рівні соціалізації	Етапи дослідження	Експериментальна група (304 особи)		Контрольна група (320 осіб)	
		К-сть осіб	%	К-сть осіб	%
Достатній	Початок експерименту (вересень-жовтень 2008 р.)	102	33,55	103	32,2
	Контрольний зріз (травень-червень 2011 р.)	152	50,0	126	39,4
Базовий	Початок експерименту (вересень-жовтень 2008 р.)	100	32,9	114	35,6
	Контрольний зріз (травень-червень 2011 р.)	117	38,5	125	39,0
Елементарний	Початок експерименту (вересень-жовтень 2008 р.)	102	33,55	103	32,2
	Контрольний зріз (травень-червень 2011 р.)	35	11,5	69	21,6

Закономірно, що позитивні зміни спостерігалися і в контрольній групі (КГ). Якщо на початку формувального експерименту кількість старшокласників КГ, які проявили достатній рівень соціалізації, становила 32,2 %, то в кінці експерименту – 39,4%; чисельність старшокласників, що проявили базовий рівень соціалізації, становила відповідно – 35,6 % і 39,0 %; було зафіксовано зменшення кількості старшокласників, які членами експертної групи були віднесені до групи з елементарним рівнем соціалізації, з 32,2 % до 21,6 %.

Порівняльний аналіз динаміки рівнів соціалізації старшокласників ЕГ і КГ підтвердив ефективність впливу обґрунтованих соціально-педагогічних умов (спрямування зусиль суб'єктів СПК на гуманізацію і педагогізацію соціуму; забезпечення суб'єктно-діяльничої позиції школярів у діяльності СПК; соціально-педагогічна підтримка діяльності СПК) на результативність досліджуваного процесу.

ВИСНОВКИ

У дисертації представлено теоретичне узагальнення та нове вирішення проблеми соціалізації учнівської молоді, що проявляється в аналізі теоретичних положень про суть, основні чинники і концепції соціалізації учнівської молоді;

обґрунтуванні концепції діяльності СПК та виявленні його можливостей щодо соціалізації учнівської молоді; розробці структурно-функціональної моделі соціалізації учнівської молоді у процесі діяльності СПК та виявленні соціально-педагогічних умов, що сприяють успішній соціалізації досліджуваної категорії молоді у процесі функціонування СПК.

Результати теоретичного й експериментального дослідження засвідчили досягнення поставленої мети і завдань та дали підстави для таких *висновків*:

1. Аналіз праць вітчизняних та зарубіжних учених свідчить про достатній рівень дослідження теоретичних і практичних аспектів проблеми соціалізації учнівської молоді. У результаті опрацювання наукових надбань провідних вітчизняних і зарубіжних учених визначено основні підходи до трактування досліджуваного процесу: соціологічний, психологічний, педагогічний і соціально-педагогічний. З'ясовано, що різноманітні аспекти вивчення соціалізації учнівської молоді базуються на аналізі взаємодії особистості та суспільства, що здійснюється за допомогою їх участі у різних формах соціальної діяльності. Розкрито та проаналізовано концепції соціалізації як складного і багатофакторного процесу оволодіння особистістю суспільним досвідом, засвоєння норм і правил буття, набуття людських властивостей і якостей.

Запропоновано авторське трактування поняття «соціалізація учнівської молоді» як складного і багатофакторного процесу оволодіння особистістю знаннями, суспільним досвідом, формування мотивів, загальнолюдських ціннісних орієнтацій, засвоєння норм, принципів і правил людського співжиття, актуалізації особистісного життєвого і професійного самовизначення, що сприяє формуванню власної соціальної позиції, передбачає її успішну інтеграцію в соціальне середовище й реалізацію себе як активного творчого суб'єкта соціальної дійсності.

2. Обґрунтовано концепцію діяльності СПК, що включає: теоретичні й методичні основи його функціонування як відкритої виховної системи, діяльність якої спрямована на педагогізацію й гуманізацію соціуму; алгоритм організації і функціонування СПК; організаційно-змістовий механізм діяльності СПК; основні завдання його функціонування, що полягають в об'єднанні та координації виховних зусиль батьків, працівників закладів освітньої, виховної, культурно-дозвіллевої сфер, установ соціального і соціально-педагогічного спрямування, органів місцевого самоврядування та місцевої виконавчої влади, представників громади та інших з метою створення сприятливих соціально-педагогічних умов соціалізації учнівської молоді та реалізації програми їх розвитку і саморозвитку.

Визначено провідні напрями діяльності СПК (просвітницький, суспільно-корисний, волонтерський, культурно-дозвіллєвий, спортивно-оздоровчий та ін.); охарактеризовано його основні функції (освітня, розвивальна, виховна, комунікативна, компенсаторна, гедоністична, творчої самореалізації) та принципи діяльності (добровільної участі на засадах партнерської взаємодії всіх учасників СПК; демократичності, що сприяє розвитку ініціативи й творчості; самоорганізації та самоуправління як механізмів, що сприяють об'єднанню усіх суб'єктів СПК у колектив односторонців; опори на соціальні

реалії як джерело визначення напрямів, форм і методів діяльності суб'єктів СПК; позитивної оцінки роботи її учасників).

3. Визначено основні компоненти (гностичний, мотиваційний і діяльнісний), критерії (мотиваційно-ціннісний, інтелектуально-пізнавальний, діялісно-практичний), показники (мотиви поведінки, ієрархія ціннісних орієнтацій, місце загальнолюдських цінностей у ній; знання, судження про суспільство, явища, систему людських взаємин; ставлення до суспільства, природи, людей; дії, вчинки, поведінка, усвідомленість ставлення до себе, свого місця в житті, життєвого і професійного самовизначення) та рівні (достатній, базовий, елементарний) соціалізації учнівської молоді, що покладено в основу сутнісних характеристик досліджуваного процесу.

Результати констатувального етапу дослідження засвідчили, що із 624 старшокласників, чисельність осіб, загальний рівень соціалізації яких охарактеризовано як достатній, становила 32,9 %, базовий – 34,2 %,; елементарний – 32,9 %.

4. На основі гуманістичного, культурологічного, особистісно-діялісного й аксіологічного підходів розроблено структурно-функціональну модель соціалізації учнівської молоді у процесі функціонування СПК, що передбачає взаємодію таких структурних елементів: мети (створення сприятливих умов соціалізації учнівської молоді), завдань (активізація соціалізуючих впливів суб'єктів СПК), компонентів (мотиваційний, гностичний, діялісний), етапів (мотиваційно-цільовий, змістово-діялісний, діагностично-корекційний) соціалізації старшокласників; основних напрямів, функцій, принципів, форм і методів діяльності суб'єктів СПК; діагностичного інструментарію та результату соціалізації учнівської молоді.

5. Обґрунтовано й експериментально перевірено соціально-педагогічні умови соціалізації учнівської молоді у процесі функціонування СПК (спрямування зусиль суб'єктів СПК на гуманізацію і педагогізацію соціуму; забезпечення суб'єктно-діялісної позиції школярів у діяльності СПК; здійснення соціально-педагогічної підтримки діяльності СПК). Реалізації визначених соціально-педагогічних умов сприяла цілеспрямована діяльність суб'єктів СПК, яка полягала у створенні педагогічно-організованого соціального середовища, що актуалізує пізнання й осмислення молодою людиною соціально-економічних явищ, культурних і духовних надбань; формування загальнолюдських ціннісних орієнтацій; засвоєння і реалізацію діялісно-поведінкового аспекту, орієнтованого на активну суб'єктно-діялісну позицію, осмислене самопізнання, життєве і професійне самовизначення та підготовку до самостійного життя.

Результати формувального експерименту засвідчили позитивну динаміку показників досліджуваного феномена. У експериментальній групі чисельність респондентів, загальний рівень соціалізації яких охарактеризовано як достатній, зросла з 33,55 % до 50,0 %, (у КГ динаміка, відповідно, становила 32,2 % і 39,4 %). Свідченням результативності формувального експерименту є зменшення кількості респондентів, загальний рівень соціалізації яких

охарактеризовано як елементарний (в ЕГ з 33,55 % до 11,5 %; у КГ – з 32,2 % до 21,6 %).

Проблема соціалізації учнівської молоді у процесі формування СПК не вичерпується проведеним дисертаційним дослідженням. Перспективними напрямками вивчення порушеної проблеми можуть бути: системний аналіз інноваційних технологій соціалізації школярів у сучасних умовах; обґрунтування нормативно-правового забезпечення функціонування СПК; обґрунтування технологій створення і функціонування СПК за місцем проживання школярів; підготовка майбутніх соціальних педагогів до соціально-педагогічного супроводу діяльності СПК; розробка технологій інтеграції виховних зусиль суспільства у вирішенні завдань успішної соціалізації учнівської молоді.

***Основні положення дисертації відображені
в таких публікаціях автора:***

1. Возна Ю. В. Інтеграція соціальних виховних впливів як чинник створення виховного соціального середовища у мікрорайоні школи / Ю. В. Возна // Науковий вісник Ужгородського національного університету. – Ужгород : УНУ, 2007. – Вип. 11. – С. 15–17. – (Серія : Педагогіка. Соціальна робота).

2. Возна Ю. В. Проблема організації роботи дитячих громадських об'єднань у мікрорайоні школи / Ю. В. Возна // Науковий вісник Ужгородського національного університету. – Ужгород : УНУ, 2007. – Вип. 12. – С. 100–102. – (Серія : Педагогіка. Соціальна робота).

3. Возна Ю. В. Психолого-педагогічні особливості соціалізації учнівської молоді у позашкільному мікросоціумі / Ю. В. Возна // Соціалізація особистості : зб. наук. праць. – Том. ХХХ. Педагогічні науки. – К. : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2008. – С. 39–49.

4. Возна Ю. В. Проблема соціалізації особистості школяра в умовах позанавчальної діяльності / Ю. В. Возна // Вісник Луганського національного педагогічного університету імені Т.Шевченка. Педагогічні науки. – Луганськ : ЛНПУ, 2008. – № 6 (145) – С. 74–80.

5. Возна Ю. В. Наукові засади професійної співпраці соціального педагога з сучасними дитячими громадськими об'єднаннями / Ю. В. Возна // Соціальна педагогіка: теорія та практика. – Луганськ, 2008. – №3.– С. 8–13.

6. Возна Ю. В. Особливості побудови соціально-педагогічної роботи з асоціальними молодіжними об'єднаннями в Німеччині / Ю. В. Возна // Науковий вісник Ужгородського національного університету. – Ужгород : УНУ, 2008. – № 15. – С. 36–38. – (Серія : Педагогіка. Соціальна робота).

7. Возна Ю. В. Соціалізація учнівської молоді як предмет науково-педагогічних досліджень / Ю. В. Возна // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Ужгород : УНУ, 2011. – Вип. 21 – С. 31–33. – (Серія : Педагогіка. Соціальна робота).

8. Возна Ю. В. Соціально-педагогічна робота у мікрорайоні школи як

пріоритетний напрям роботи соціального педагога / Ю. В. Возна // Вісник Черкаського університету. – Черкаси : ЧНУ імені Б. Хмельницького, 2008. – Вип. 123. – С. 41–44. – (Серія : педагогічні науки).

9. Возна Ю. В. Проблема співпраці соціального педагога з сім'єю у контексті сприяння особистісному становленню дошкільника / Ю. В. Возна // Вісник Прикарпатського університету. Педагогіка. – Івано-Франківськ : ПНУ імені В. Стефаника, 2008. – Вип. XVII–XVIII. – С. 204–207.

10. Возна Ю. В. Організація дозвілля підлітків у позашкільному мікросоціумі як соціально-педагогічна проблема / Ю. В. Возна // Наукові записки Ніжинського державного педагогічного університету імені М. Гоголя. – Ніжин : НДУ, 2008. – № 3. – С. 16–19.

11. Возна Ю. В. Проблема співпраці соціального педагога з батьківською громадою у мікрорайоні школи / Ю. В. Возна // Вісник Прикарпатського університету. Педагогіка. – Івано-Франківськ : ПНУ імені В. Стефаника, 2008. – Вип. XIX–XX. – С. 270–276.

12. Возна Ю. В. Особливості соціалізації учнівської молоді в сучасному соціокультурному просторі України / Ю. В. Возна // Треті педагогічні читання пам'яті М. М. Дарманського: актуальні проблеми сучасної педагогічної освіти : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., 3 березня 2008 р. – Хмельницький : ХГПА, 2008. – С. 165–168.

13. Возна Ю. В. Проблема ефективності роботи дитячих громадських об'єднань у процесі соціалізації / Ю. В. Возна // Матеріали I Міжнар. соціально-педагогічної конф. [«Місія соціального педагога в церкві і сучасному суспільстві»], (4 жовтня 2007 р.) – Львів : Український Католицький Університет, 2008. – С. 104–109.

14. Возна Ю. В. Використання педагогічних ідей А. С. Макаренка в процесі організації позашкільної діяльності учнівської молоді / Ю. В. Возна // Спадщина А. С. Макаренка і педагогічні пріоритети сучасності : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., 12–14 березня 2008 р. – Полтава : ПДПУ імені В. Г. Короленка, 2008. – С. 93–95.

15. Возна Ю. В. Підготовка майбутніх соціальних педагогів до роботи у сфері захисту прав дитини / Ю. В. Возна // Вісник Прикарпатського університету. – Івано-Франківськ : ПНУ імені В. Стефаника, 2010. – Вип. XXXV (3). – С. 149–154. – (Серія : Педагогіка).

16. Возна Ю. В. Змістові компоненти роботи соціального педагога з дітьми із обмеженими можливостями / Ю. В. Возна // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені В. Гнатюка. – Тернопіль : ТНПУ, 2008. – № 3. – С. 113–117. – (Серія : Педагогіка).

17. Возна Ю. В. Роль і функції соціального педагога в роботі з дітьми з обмеженими можливостями / Ю. В. Возна // Актуальні проблеми соціально-педагогічної роботи з різними категоріями населення : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., 27–28 лютого 2008 р. – Черкаси : ЧНУ імені Б. Хмельницького, 2008. – С. 36–38.

18. Возна Ю. В. Соціальний захист дітей і молодих людей з обмеженими можливостями як професійний обов'язок соціального педагога / Ю. В. Возна //

Зб. праць I Міжнар. наук.-практ. конф. [«Досвід співпраці державних, недержавних та муніципальних організацій у вирішенні питань захисту дітей»], (15–16 листопада 2007 р.). – Кам'янець-Подільський : КПНУ, 2008. – Вип. 9. – С. 75–83. – (Серія : соціально-педагогічна).

19. Возна Ю. В. Проблема співпраці соціального педагога з сім'єю у контексті захисту дітей від жорстокого поводження з ними / Ю. В. Возна // Зб. праць II Міжнар. наук.-практ. конф. [«Законодавчі, адміністративні, соціальні і просвітні заходи щодо захисту дітей від жорстокого поводження з ними»], (11–12 листопада 2008 р.). – Кам'янець-Подільський : КПНУ, 2009. – Вип. 13. – С. 141–146. – (Серія : соціально-педагогічна).

20. Возна Ю. В. Участь у роботі дитячих громадських об'єднань як чинник професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів / Ю. В. Возна // Підготовка соціальних педагогів та соціальних працівників в Україні в контексті Болонського процесу : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., 13–14 грудня 2007 р. – Чернівці : Національний університет імені Ю. Федьковича, 2007. – С. 46–50.

21. Возна Ю. В. Використання потенціалу українського фольклору та народного мистецтва в процесі оптимізації напрямів соціально-виховної роботи зі студентами-першокурсниками / Ю. В. Возна // Виховний потенціал українського народного мистецтва, фольклору, обрядовості та звичаїв у роботі навчально-виховних закладів : матеріали Всеукр. наук.-методич. семінару, 12 березня 2008 р. – Хмельницький : ХГПА, 2008. – С. 165–168.

АНОТАЦІЇ

Возна Ю. В. Соціалізація учнівської молоді в процесі функціонування соціально-педагогічного комплексу. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.05 – соціальна педагогіка. – Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова, МОНМС України, Київ, 2012.

У дисертації досліджено теоретико-методичні засади соціалізації учнівської молоді у процесі функціонування соціально-педагогічного комплексу (СПК); обґрунтовано концепцію його діяльності: охарактеризовано суб'єкти, функції, принципи, напрями, форми і методи діяльності.

Розроблено структурно-функціональну модель соціалізації учнівської молоді у процесі функціонування СПК; обґрунтовано й експериментально перевірено соціально-педагогічні умови успішної соціалізації учнівської молоді (спрямування зусиль суб'єктів СПК на гуманізацію і педагогізацію соціуму; забезпечення суб'єктно-діяльнісної позиції школярів у діяльності СПК; соціально-педагогічна підтримка діяльності СПК). На основі аналізу отриманих результатів розроблено практичні рекомендації щодо соціалізації учнівської молоді у процесі функціонування СПК.

Ключові слова: соціалізація, учнівська молодь, соціально-педагогічний комплекс, структурно-функціональна модель соціалізації, соціально-педагогічні умови соціалізації.

Возна Ю. В. Социализация ученической молодежи в процессе функционирования социально-педагогического комплекса. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.05 – социальная педагогика. – Национальный педагогический университет имени М. П. Драгоманова, МОНМС Украины, Киев, 2012.

В диссертации исследованы теоретико-методические основы социализации ученической молодежи в процессе функционирования социально-педагогического комплекса; определена сущность понятия «социализация»; сформулировано авторское определение понятия «социализация ученической молодежи» в процессе функционирования социально-педагогического комплекса как сложного и многогранного процесса овладения личностью знаниями, социальным опытом; формирования общечеловеческих ценностных ориентаций, усвоения норм, принципов и правил человеческого сообщества, актуализации личностного жизненного и профессионального самоопределения, что обеспечивает возможности личности для формирования собственной социальной позиции, предполагает ее успешную интеграцию в социальную среду и реализации себя как активного творческого субъекта социальной действительности.

Обоснована концепция функционирования социально-педагогического комплекса в общеобразовательном учебном заведении: охарактеризованы его субъекты, функции (образовательная, развивающая, воспитательная, коммуникативная, компенсаторная, гедонистическая, творческой самореализации), принципы (добровольного участия на основании партнерского взаимодействия всех участников социально-педагогического комплекса; демократичности; самоорганизации и самоуправления, как механизмов, содействующих объединению всех субъектов социально-педагогического комплекса в коллектив единомышленников; опоры на социальные реалии как источник определения направлений, форм и методов деятельности; положительной оценки работы его участников); направления (просветительская, общественно-полезная, волонтерская, культурно-досуговая, спортивно-оздоровительная), формы (клубы, объединения, кружки, студии, социальные проекты, программы) и методы (классические: формирования сознания, организации деятельности и опыта поведения, соревнования, стимулирования положительно направленного общественного поведения; инновационные: уличной социально-педагогической работы, метод равный–равному, социального проекта, социальной инициативы и др.) деятельности субъектов социально-педагогического комплекса. Раскрыты возможности социально-педагогического комплекса в решении задач успешной социализации старшеклассников.

Теоретически обоснованы концептуальные подходы (гуманистический, аксиологический, культурологический, личностно-деятельностный) и этапы (мотивационно-целевой, содержательно-деятельностный, диагностически-коррекционный) социализации ученической молодежи в процессе

функционирования социально-педагогического комплекса.

Раскрыты компоненты (мотивационный, гностический, деятельностный); обоснованы критерии (мотивационно-ценностный, интеллектуально-познавательный, деятельностно-практический); показатели и уровни (достаточный, базовый, элементарный) социализации старшеклассников.

Разработана структурно-функциональная модель социализации ученической молодежи в процессе функционирования социально-педагогического комплекса, определены ее составляющие (цели, задачи, концептуальные подходы, социально-педагогические условия, этапы социализации), основные направления, функции, принципы и формы деятельности социально-педагогического комплекса, диагностический инструментарий и результаты социализации. Обоснованы и экспериментально проверены социально-педагогические условия социализации ученической молодежи в процессе функционирования социально-педагогического комплекса (направление усилий субъектов социально-педагогического комплекса на гуманизацию и педагогизацию социума; обеспечение субъектно-деятельностной позиции старшеклассников в деятельности социально-педагогического комплекса; социально-педагогическая поддержка деятельности социально-педагогического комплекса). На основании анализа полученных результатов разработаны практические рекомендации относительно социализации ученической молодежи в процессе функционирования социально-педагогического комплекса.

Ключевые слова: социализация, ученическая молодежь, социально-педагогический комплекс, структурно-функциональная модель, социально-педагогические условия социализации.

Vozna Y.V. Student's young people socialization of in the process of functioning of social pedagogical complex. – Manuscript.

Thesis for the candidate degree of Pedagogical sciences, specialty 13.00.05 – Social Pedagogics. – National Pedagogical Dragomanov University, Department of Education and Science, Youth and Sport of Ukraine, Kyiv, 2012.

The dissertation is dedicated to the investigation of theoretical and methodical grounds of student's young people socialization in the process of social pedagogical complex (SPC) functioning. The conception of its activity and subjects, functions, principles, directions, forms and methods of activity are defined more precisely.

Structural functional model of student's young people socialization in the process of SPC functioning has been elaborated; social pedagogical terms of student's young people successful socialization are experimentally tested (directing effort of SPC subjects on humanization and pedagogization of society; providing of subject active position of schoolchildren in the SPC activity; social pedagogical support of the SPC activity). On the basis of received results it has been elaborated the practical recommendations of student's young people socialization in the process of SPC functioning.

Keywords: socialization, student's young people, social pedagogical complex, structural functional model of socialization, social pedagogical terms of socialization.

Підписано до друку 14.04.2012 року.

Папір друкарський. Друк RESO.

Гарнітура Times New Roman. Ум. друк. ар. 0,9.

Формат 60× 90/16 Наклад 100 прим. Зам. № _____

Редакційно-видавничий відділ

Тернопільського національного педагогічного університету

імені Володимира Гнатюка

вул. М. Кривоноса, 2, м. Тернопіль, 46027, Україна